

2. Выготский, Л. С. Вопросы детской психологии / Л. С. Выготский. – СПб. : Изд-во Союз, 2004. – 224 с.
3. Ушакова О.С. Программа развития речи дошкольников. — М.: Сфера, 2017 – 96 с.
4. Левина Р.Е. Характеристика общего недоразвития речи у детей / Р. Е. Левина // Логопедия сегодня. – 2009. – №1. – С. 6-1
5. Микляева Н.В. Развитие языковой способности у детей 6-7 лет с ОНР. – М.: ТЦ Сфера, 2012. — 64 с.
6. Аксанова Т.Ю. Логопедическая ритмика в системе коррекционной работы с дошкольниками с ОНР: Учебно-методическое пособие. – СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2009. – 40 с.
7. Рычкова Н.А. Логопедическая ритмика. Диагностика и коррекция произвольных движений у детей, страдающих заиканием. Методические рекомендации, - М: Издательство ГНОМИД. Москва 2000. – 32 с.
8. Глухов, В.П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием / В.П. Глухов. М.: – Аркти, 2004.
9. 47. Анищенкова, Елена Степановна. Логопедическая ритмика для развития речи дошкольников: пособие для родителей и педагогов: [программа обучения в детском саду]/. - Москва: АСТ: Астрель; Владимир: ВКТ, 2010.- 61
10. Бабушкина, Рената Леонидовна. Логопедическая ритмика: Методика работы с дошкольниками, страдающими общим недоразвитием речи/ , ; под науч. ред. . - Санкт-Петербург: КАРО, 2015.- 176 с.

МРНТИ 14.29.29

УДК 376.37

Б.А.Сабденова¹, Ә.Р.Бекібаева²

¹ғылыми жетекшісі, Phd, аға оқытушы, boken_888@mail.ru

²7M01902-Арнайы педагогика: Логопедия мамандығының 2 курс магистранты
aselbae@gmail.com

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

СӨЙЛЕУ ТІЛІ ЖАЛПЫ ДАМЫМАҒАН БАЛАЛАРДЫҢ БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ ЖАЙ-КҮЙІ

Аңдатпа

Бұл мақалада сөйлеу тілі жалпы дамымаған балаларда байланыстырып сөйлеуді дамытудың ерекшеліктері қарастырылады. Сонымен қатар түзету жұмыстарында байланыстырып сөйлеу тілінің ерекшеліктерін ескерудің және сөйлеу тілі қалыпты дамыған және сөйлеуінде бұзылысы бар балаларды бірлесіп оқыту процесінің өзектілігі көрсетілген.

Мақалада, автор қазіргі кездегі мектеп табалдырығын аттаған баланың сөйлеу тілінің дамымауы, байланыстырып сөйлеу тілінің қалыптаспау мәселесіне тоқталған. Қалыпты және бұзылыс жағдайында байланыстырып сөйлеуді дамыту мәселелерін қарастырған ғалымдардың еңбектеріне талдау жасалған. Сонымен қатар, байланыстырып сөйлеу тіліне анықтамалар, оның түрлері, мектепке баратын бала үшін маңыздылығы және қалыпты онтогенездегі дамуы сипатталған. Жоғары психикалық функциялардың сөйлеу тілімен байланысы және бұзылыс нәтижесінде пайда болатын патологиялар қарастырылған.

Қорытынды бөлімге келер болсақ, сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың бірінші, екінші, үшінші деңгейіндегі байланыстырып сөйлеу тілінің жағдайының көрінісі сипатталған. Сөйлеу тілі жалпы дамымаудың екінші деңгейінде баланың сөйлеуі, онда кездесетін қиындықтар, байланыстырып сөйлеу және дыбыс айту дағдысына тоқталып өткен. Сөйлеу тілі жалпы дамымауының үшінші деңгейінде баланың диалогтық, монологтық

байланыстырып сөйлеуінің ерекшеліктері, сюжеттік суреттер арқылы мәтін құрастыру, мазмұндап айтуда кездесетін қиындықтарды ашып көрсеткен.

Түйінді сөздер: байланыстырып сөйлеу тілі, сөйлеу тілінің жалпы дамымауы, моторлы алалия, фразалық сөйлеу, диалогтік сөйлеу, монологтік сөйлеу, сөйлеу бұзылысы.

Сабденова Б.А.¹, Бекібаева Ә.Р.²

¹*научный руководитель, Phd, старший преподаватель, boken_888@mail.ru*

²*магистрант 2 курса по специальности 7М01902 – Специальная педагогика: Логопедия, asetbae@gmail.com*

КазНПУ имени Абая., г. Алматы, Казахстан

СОСТОЯНИЕ СВЯЗНОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности развития связной речи у детей с общим недоразвитием речи. Также показана актуальность учета особенностей связной речи в коррекционной работе и процесса совместного обучения детей с нормально развитой речью и нарушениями речи.

В статье автор остановился на проблеме недоразвития речи ребенка, переступившего порог современной школы, не сформированности связной речи. Проведен анализ работ ученых, рассматривавших вопросы развития связной речи в нормальных и патологических условиях. Кроме того, описаны определения связной речи, ее виды, значение для ребенка, посещающего школу, и развитие в нормальном онтогенезе. Рассмотрены взаимосвязь высших психических функций с речью и патологии, возникающие в результате расстройства.

Что касается заключительной части, то здесь описана картина состояния связной речи у детей с общим недоразвитием речи на первом, втором, третьем уровнях. На втором уровне общего недоразвития речь идет о речи ребенка, возникающих в ней трудностях, навыках связной речи и звукопроизношения. На третьем уровне общего недоразвития речи выявлены особенности диалогической, монологической связной речи ребенка, трудности в составлении текста, изложении через сюжетные картинки.

Ключевые слова: связная речь, общее недоразвитие речи, моторная алалия, фразовая речь, диалогическая речь, монологическая речь, речевая патология.

Sabdenova B.A.¹, Bekibayeva A.R.²

¹*scientific supervisor, Phd, senior lecturer, boken_888@mail.ru*

²*2nd year master's student in the specialty 7M01902 – Special education: Speech therapy, asetbae@gmail.com*

KazNPU named after Abay, Almaty, Kazakhstan

THE STATE OF COHERENT SPEECH IN CHILDREN WITH GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT

Abstract

This article discusses the features of the development of coherent speech in children with general speech underdevelopment. The relevance of taking into account the features of coherent speech in correctional work and the process of co-education of children with normally developed speech and speech disorders is also shown.

In the article, the author dwelled on the problem of underdevelopment of the speech of a child who crossed the threshold of a modern school, the lack of coherent speech formation. The analysis of the works of scientists who considered the issues of the development of coherent speech in normal and pathological conditions is carried out. In addition, the definitions of coherent speech,

its types, meaning for a child attending school, and development in normal ontogenesis are described. The interrelation of higher mental functions with speech and pathologies resulting from the disorder are considered.

As for the final part, the picture of the state of coherent speech in children with general speech underdevelopment at the first, second, and third levels is described here. At the second level of general underdevelopment, we are talking about the child's speech, the difficulties that arise in it, the skills of coherent speech and sound reproduction. At the third level of general underdevelopment of speech, the features of the child's dialogical, monological coherent speech, difficulties in composing a text, and presentation through plot pictures are revealed.

Keywords: coherent speech, general underdevelopment of speech, motor alalia, phrasal speech, dialogic speech, monologue speech, speech pathology.

Кіріспе. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардағы сөйлеу жағдайын зерттеудің өзектілігі - қазіргі логопедияда өзекті проблемалардың бірі, сөйлеуді қалыптастыру технологияларын жасау болып табылады. Соңғы жылдары сөйлеу тілінің бұзылысы бар балалар санының артуы байқалды. Мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеу тілінің жалпы дамымауын зерттеумен Левина Р.Е., Мастюкова Е.М., Жукова Н. С., Филичева Т. Б., Глухов В. П., Грибова О. Е., Ковшиков В. А., Воробьева В. К., Туманова Т. В., Ткаченко Т. А. және басқа да ғалымдар айналысты.

Қалыпты және сөйлеу бұзылысы бар балалардың сөйлеу дамуындағы жетекші рөлді байланыстырып сөйлеу атқарады және сөйлеуді дамытудың жалпы жүйесінде маңызды орын алады. Ғалымдардың айтуынша, жоғары және бастауыш мектеп жасындағы сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалар байланыстырып сөйлеу дағдыларын игеру процесінде айтарлықтай қиындықтарға тап болады, бұл логопедиялық түзету жұмыстарында олардың үйлесімді сипаттамалық-баяндау монологтық сөйлеуін қалыптастыруға басымдық беру қажеттілігін дәлелдейді.

Зерттеушілер арнайы ғылыми зерттеулер мен логопедиялық практика нәтижелерінің деректерінде бұл балалардың мектепке баратын кезеңінде сөйлеу қабілеті дамымаған балалардың табысты оқу үшін жеткілікті көлемде үйлесімді сөйлеу дағдыларының жоқтығын көрсетеді. Олар сөздік қоры аз, сөйлеудің грамматикалық және синтаксистік құрылымын жетік білмейді. Осы сөйлеу бұзылысы бар балалар сөйлеудің семантикалық жағының дамымауына сөздік қорының аздығына байланысты өз ойларын дұрыс жеткізе алмайды. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасына дейінгі балаларда байланыстырып сөйлеудің қалыптаспауы жалпы сөйлеу әрекетінің қалыптасуына теріс әсер етеді, оларды жалпы білім беретін мектеп жағдайында толыққанды оқытуға кедергі келтіреді және мамандардың араласуын талап етеді.

Мақаланың негізгі бөлімі. Байланыстырып сөйлеуді қалыпты және бұзылыста дамыту мәселелерін В.И. Яшина, Т.А. Ткаченко, А.Н. Гвоздев, Т.Б. Филичева, В.К. Воробьева, В.П. Глухов, Н.В. Нищева және т. б. көптеген ғалымдар зерттеді. Үйлесімді сөйлеу тілін дамыту баланың мектепке баруы үшін маңызды шарт болып табылады және логикалық дәйектілікпен өз ойларын жеткізе білу, мәтіндерді қайталау, қойылған сұрақтарға жауап беру, сұхбаттасушымен диалог жүргізу мүмкіндіктерін қамтиды [1, 2, 8].

Байланыстырып сөйлеу мағынасы, құрылымы бойынша өзара байланысты және адамдардың қарым-қатынасын қамтамасыз ететін кең ұғым екенін Воробьева В.К. атап өтті. Автордың пікірінше, сөйлем құрап сөйлеу мектеп жасына дейінгі баланың сөйлеуінің дамуындағы негізгі компоненттерінің бірі болып табылады және сөйлеудің екі негізгі формасын қамтиды: монологтық және диалогтық. Қалыпты онтогенез барысында байланыстырып сөйлеудің дамуы мектепке дейінгі жаста, сөйлеудің барлық аспектілері қалыптасып, дамыған кезде басталады: фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, байланыстырып сөйлеу [1].

Зерттеушілер А.Н. Гвоздев, Г.А. Фомичева, В.К. Лотарев, О.С. Ушакова және т.б., балалар 5-6 жасында қарқынды монологтық сөйлеуді игере бастайды, дегенмен 4 жастан бастап оларда қарапайым сипаттама, қысқа пайымдаулар пайда болады, ал 7 жасында баяндау қол жетімді болады. Қалыпты сөйлеу қабілеті бар балаларда, ғалымдардың пікірінше, мектепке келген кезде ауызша байланыстырып сөйлеу жеткілікті деңгейде болады. Глухов В.П. әдетте, балаларға арнайы ұйымдастырылған оқыту кезінде ғана монологтық сөйлеу дағдыларын толық игере алатындығын атап көрсетеді [3].

Балалардың сөйлеу тілін зерттеген барлық зерттеушілер арнайы оқытусыз мектепте оқитын балалар кеңейтілген, біртұтас пайымдауда қиындықтарға тап болатынын сенімді түрде дәлелдейді. Ғалымдардың пікірінше, монологтық сөйлеуді сәтті меңгеру үшін психикалық дамудың жақсы деңгейі, арнайы мотивтер және өзін-өзі бақылау дағдыларының қалыптасуы, сөйлеу тілінің жас ерекшелігіне сәйкестігі, сөйлеудің реттеуші және жоспарлаушы функцияларының пайда болуы қажет. Сонымен қатар, интонацияны, сөйлемдердің синтаксистік құрылымын, логикалық екпінді және т.б. дұрыс қолдану қажет.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалармен түзету жұмыстарын жүргізу кезінде біртұтас монологтық сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға ерекше назар аудару қажет. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілінің жалпы дамымауымен байланыстырып сөйлеуінің қалыптаспауы барлық сөйлеу әрекеттерінің дамуына теріс әсер етеді, олардың коммуникативті қажеттіліктері мен танымдық мүмкіндіктерін шектейді.

Е.М. Мастюкова сөйлеу тілі жалпы дамымаған балаларда сөйлеу бұзылысы олардың психологиялық сөйлеуінің артта қалуының жалғыз себебі емес деген қорытындыға келді. Зерттеуші бұл артта қалудың құрылымында барлық жоғары психикалық функциялардың қалыптасу қарқынының баяулауы, ең алдымен тілдік және басқа да символдық әрекеттерді меңгеру қиындықтары, сөйлеумен тығыз байланысты ойлау операцияларының дамымауын байқаған. Мастюкова Е.М. сөйлеу тілінің жалпы дамымауы ретінде сөйлеу бұзылысының бұл түрін бөлу қалыпты және бұзылыстағы сөйлеуді дамытуға жүйелі көзқарасқа негізделгенін атап өтеді. Зерттеуші әдетте сөйлеу жүйесінің фонетикалық және лексикалық-грамматикалық компоненттерінің қалыптасуының тығыз байланысы бар екенін, ал бұзылыс жағдайында олардың жүйелі дамымауын атап кеткен [7].

Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. "логопед-мұғалімге оның кіммен жұмыс істейтіні, сөйлеу тілінің жалпы дамымауы қандай жағдайда пайда болатыны, ілеспе неврологиялық бұзылулар, генетикалық алғышарттар, психикалық белсенділіктің ерекшеліктері, баланың жеке ерекшеліктері, сөйлеудің даму қарқынына қандай әсер ететіні өте маңызды", - деп атап өтті [4, с. 3].

Мастюкова Е.М. қарастырылып отырған сөйлеу бұзылысының анықтамасын келесідей етіп береді: "...сөйлеу тілінің жалпы дамымауы – бұл күрделі және кезең-кезеңмен сөйлеу терапиясын қажет ететін экспрессивті және импрессивті сөйлеудің жүйелі бұзылуы. Бұл ұғым сөйлеу бұзылысын педагогикалық бағалауды көрсетеді және логопедиялық жұмыстың негізгі бағытын анықтайды"[7, с. 229]. Сонымен қатар ғалым, сөйлеу бұзылысының бұл түріне медициналық көзқарас сөйлеу бұзылысының құрылымына клиникалық талдау жүргізуді, этиопатогенетикалық механизмдерді, баланың жүйке-психикалық дамуын зерттеуді қамтиды. Сөйлеу тілінің жалпы дамымауына ұқсас сөйлеу бұзылыстарының формаларынан ажырату үшін бастапқы сөйлеу бұзылысының құрылымын нақтылау қажет. Дифференциалды диагностика сөйлеу тілінің жалпы дамымауынан жеңіл интеллекттің бұзылуын, сөйлеу бұзылысының асқынған жүйке-психикалық аурулардан, аутизм спектрінің бұзылуынан және психикалық дисонтогенездің басқа түрлерінен ажыратуға мүмкіндік береді.

Медициналық тексерудің, сондай-ақ сөйлеу мен психикалық дамудың динамикалық зерттеуінің мәліметтері бойынша, шартты түрде сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың категориясын үш негізгі топқа бөлуге болады:

- орталық жүйке жүйесінің зақымдануы туралы айқын белгілер болмаған кезде сөйлеудің дамымауы;
- сөйлеу бұзылысы бірқатар неврологиялық аурулармен біріктірілген кезде және психопатологиялық синдромдардың болуы;
- ми қыртысының сөйлеу аймақтарының органикалық зақымдануынан туындаған сөйлеудің өрескел және тұрақты дамымауы (әдетте бұл топты моторлы алалиясы балалар құрайды) [4].

Зерттеушілердің пайымдауынша мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеу тілі жалпы дамымауының жалпы себептерінің бірі моторлы алалия болып табылады, ол ең тұрақты және ерекше сөйлеу дамуын анықтайды. В.А. Ковшиков моторлы алалияны анықтайтын терминдерді талдай отырып, моторлы немесе экспрессивті алалия сөйлеу әрекетінің бұзылысының ең ауыр және тұрақты түрлерінің біріне жататынын атап көрсетеді. Ғалым моторлы алалия "сөйлеуді қалыптастыру процесінде семантикалық және моторлық (артикуляциялық) операциялардың толық немесе салыстырмалы түрде сақталуымен грамматикалық, лексикалық және фонематикалық операциялардың келіспеушілігінде көрінетін экспрессивті сөйлеуді, тілдік бірліктерді және олардың жұмыс істеу ережелерін игерудің бұзылуымен" сипатталатынын атап өтті [5, с. 7].

Моторлы алалия сөйлеу тілі жалпы дамымағанын анықтайды, ол әртүрлі дәрежеде көрінуі мүмкін. Моторлы алалиямен ақау құрылымында, ең алдымен, келісілген сөйлеудің айқын және тұрақты дамымауы немесе оның толық болмауы байқалады. Н.Н. Трауготт, Р.Е. Левина, Е. Ф. Соботович, В. А. Ковшикова, В.К. Воробьева және басқа да ғалымдардың зерттеулерінде моторлы алалияның патогенетикалық механизмдері, симптоматологиясы және осы ауыр сөйлеу бұзылысымен байланыстырып сөйлеуді қалыптастырудың негізгі бағыттары ашылады [5, 6, 9].

Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың үйлесімді сөйлеуін қалыптастыру мәселесі бойынша теориялық тәжірибені зерделегеннен кейін зерттеу жұмыстары жүргізілді. Бұл жұмыстың мақсаты: сөйлеу тілі жалпы дамымаған (II-деңгей) мектеп жасына дейінгі балалардың үйлесімді сөйлеуінің даму ерекшеліктерін анықтау және түзету жұмыстарының негізгі бағыттарын анықтау. Зерттеу Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласындағы «№ 10 Арай бөбекжайы» және «Несіп жекеменшік балабақшасы» базасында жүргізілді.

Эксперименттің бірінші кезеңінде балалардың сөйлеу тілі оның даму деңгейін анықтау мақсатында зерттелді. Мектеп жасына дейінгі балалардың үйлесімді сөйлеуін зерттеуге ерекше назар аударылды.

Экспериментке мектеп жасына дейінгі 5 жастағы – 20 бала және 6 жастағы – 10 бала қатысты. Балалардың байланыстырып сөйлеуін жан-жақты зерттеу мақсатында В.П. Глуховтың 4 тапсырмадан тұратын:

- «Жеке ситуациялық суреттер бойынша әңгіме құрастыру»;
- «Тақырыбы бойынша өзара байланысқан үш сурет желісі бойынша сөйлем құрастыру»;
- «Сурет немесе сюжетті суреттер сериясы бойынша әңгіме құрастыру»;
- «Сипаттау мәтінін құрастыру» әдістері қолданылды.

Бірінші тапсырма бойынша жоғары деңгейді бірде-бір бала көрсетпеді. Орташа деңгейді 5 жастағы - 8 бала (40%), 6 жастағы - 5 бала (50%) көрсетті. Төмен деңгейдегі балалар мүлдем сөз тіркесін құрай алмады, бұл деңгейде 5 жастағы - 12 бала (60%), 6 жастағы – 5 бала (50%) анықталды.

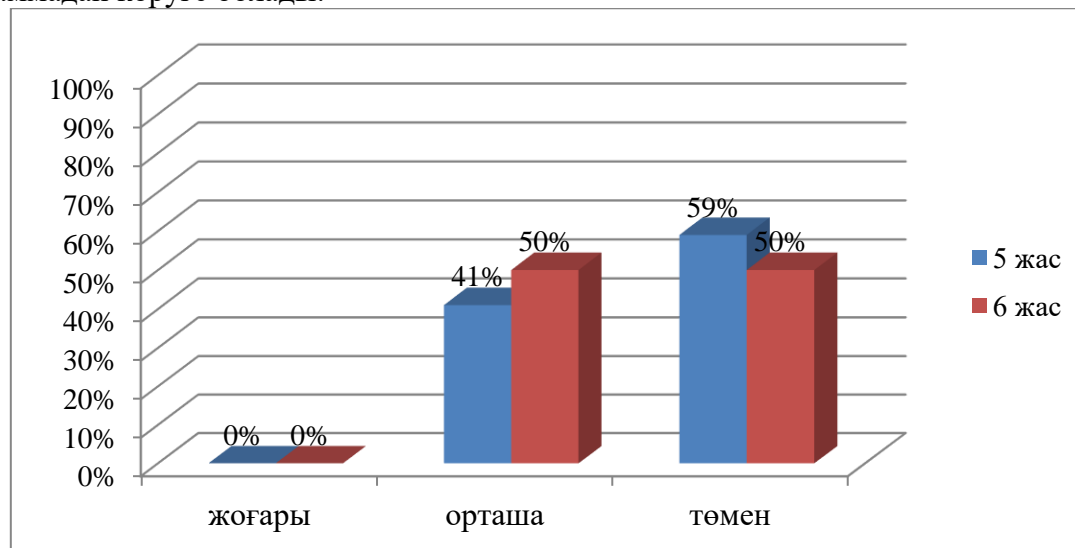
Екінші тапсырма бойынша балалар үш сурет желісі бойынша сөйлем құрастыру тапсырмасын орындады. Бұл тапсырманы ешбір бала жоғары деңгейде орындай алмады. Көмек көрсету арқылы тек екі суретті ғана пайдаланып сөйлем құраған 5 жастағы – 7 бала

(35%), 6 жастағы – 5 бала (50%) бала болды. Көрсетілген көмекке қарамастан 5 жастағы – 13 бала (65%), 6 жастағы 5 бала (50%) мүлдем сөйлем құрай алмады.

«Сурет немесе сюжетті суреттер сериясы бойынша әңгіме құрастыру» тапсырмасы бойынша да жоғары деңгей анықталмады. Орташа деңгейді 5 жастағы – 9 бала, 6 жастағы – 5 бала көрсетті. Ал 5 жастағы – 11 бала және 6 жастағы 5 бала суретте көрсетілген компоненттерді ғана тізіп айтып берді.

Соңғы төртінші тапсырма бойынша балалар жоғары деңгей көрсеткен жоқ. Орташа деңгейде 5 жастағы - 45% бала, 6 жастағы – 50% бала анықталды. Ал аталған заттың тек атын атаған 5 жастағы – 11 бала, 6 жастағы – 5 бала болды.

Анықтаушы эксперимент нәтижелері бойынша жалпы пайыздық көрсеткіштерді мына диаграммадан көруге болады:

Сурет 1. Анықтаушы эксперимент нәтижелері

Қорытынды. Сонымен, СТЖД кезінде сөйлеудің даму деңгейіне байланысты байланыстырып сөйлеу бұзылыстарының келесі көріністері байқалады. Бірінші деңгейдегі балаларда біртұтас сөйлеу болмайды. Филичева Т.Б., Туманова Т.В., Соболева А.В. сөйлеу дамуының екінші деңгейі бар балаларда байланыстырып сөйлеу де қалыптаспағанын, балалар жай ғана оқиғаларды, әрекеттерді, заттарды тізімдей алатынын атап өтті. Мұндай балалар әңгіме құрастыруда айтарлықтай қиындықтарға тап болады, ересек адамның көмегінсіз олар тіпті қайталай да алмайды. Қойған сұрақтарға қарамастан, балалар сюжеттік желінің мазмұнын жеткізуде қиналады, оларды қайталау себеп-салдарлық және уақытша байланыстар орнатпай-ақ әрекеттерді, объектілерді тізімдеумен шектеледі [10].

СТЖД үшінші деңгейіндегі балаларда диалогтық және монологтық байланыстырып сөйлеу күйінде ерекше бірегейлік болады. Біріншіден, қиындықтар жеткілікті әңгіменің мазмұнын бағдарламалай алмауында және оларды ауызша пайымдауында көрінеді. Балалардың осы санатындағы байланыстырып сөйлеудің өзіндік ерекшеліктері - бұл мазмұндаудың дәйектілігі мен үйлесімділігінің бұзылуы, оқиғаның сюжеттік желісін сақтай алмауы, мәтіндегі себеп-салдарлық және уақытша қатынастардың бұзылуы. Жоғарыда айтылғандардың барлығы балалардың сөйлеу белсенділігінің төмендігіне, мәтін құрамын құру дағдыларының қалыптаспауына, жоспардың негізгі және екінші сәттерін бөлуге байланысты.

Осы ерекшеліктерден басқа, СТЖД үшінші деңгейіндегі балаларда ауызша сөйлеуінің бірсарындылығы мен кедейлігі байқалады, әңгіме құрауда қысқа, аз ақпараттандырылған сөйлемдерді қолданады, сөйлем мүшелерін қайта реттейді немесе тастап кетеді. Сөйлемнің ішінде сөз байланыстарының дұрыс емес көрінісі, сөз тіркестерінің арасындағы қателіктер байқалады.

СТЖД үшінші деңгейіндегі балалардың сөздік қорының кедейлігімен сипатталады. Әңгіме-сипаттама олар үшін қол жетімсіз. Балалар логопед ұсынған жоспарға сәйкес затты немесе ойыншықты сипаттауда айтарлықтай қиыналады, әдетте, қайталаудың орнына олар жай заттың белгілерін тізімдейді, басталған сөйлемді аяқтамайды, бұрын айтылғандарға оралады, яғни байланысты бұзады.

Балаларға шығармашылық әңгіме үлкен қиындықпен беріледі, олар оқиғаның мақсатын анықтай алмайды, сюжеттің дәйекті дамуын баяндай алмайды, шығармашылық тапсырманы орындау көбінесе таныс мәтінді қайталау арқылы ауыстырылады, ал жетекшілік ететін сұрақтарда ересек адамның көмегі қажет. Бұл балалар қарым-қатынастың бастамашысы болып табылуы өте сирек, ойын барысында сөйлемейді, сұрақтар қоймайды. Олардың байланыстырып сөйлеуінің айрықша ерекшелігі-айқын аграмматизмнің болуы.

Осылайша, қалыпты дамыған балаларда байланыстырып сөйлеудің дамуы мектепке дейінгі жаста басталып мектептегі оқу процесінде қарқынды жүреді. Жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалар, тіпті мектеп жасында да, сюжеттік суреттер сериясын дұрыс орналастыра алмайды, оқиғалардың қарапайым реттілігін көрсете алмайды, әртүрлі элементтерді логикалық дәйектілікке мағыналық жалпылау оларға қол жетімсіз, бұл инклюзивті оқыту процесінде арнайы логопедиялық көмек көрсетудің қажеттілігін дәлелдейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Воробьева В.К. *Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи: учебное пособие*. М.: АСТ: Астрель: Транзиткнига, 2012. 158 с. (Высшая школа).
2. Гвоздев А.М. *Вопросы изучения детской речи* / А.М. Гвоздев. – М.: Академия, 2010. – 211 с.
3. Глухов, В.П. *Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи: б-е изд., испр. и доп.* / В.П. Глухов. – М.: АРКТИ, 2011. – 185 с.
4. Жукова Н.С. *Логопедия. Основы теории и практики. Система логопедического воздействия* Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филличева. М.: Эксмо, 2014. 288 с.
5. Ковшикова В.А. *Экспрессивная алалия*. М.: «Институт общегуманитарных исследований», В. Секачев 2001. 96 с.
6. Левина, Р.Е. *Опыт изучения неговорящих детей (алаликов)* [Текст] / Р.Е. Левина. – М.: Учпедгиз, 1951. – 120 с.
7. Мастюкова Е.М. *Лечебная педагогика. Ранний и дошкольный возраст: Советы педагогам и родителям по подготовке к обучению детей с особыми проблемами в развитии*. М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1997. 304 с.
8. Ткаченко Т.А. *Формирование и развитие связной речи: Логопедическая тетрадь* / Худ. И.Н. Ржевцева. -- СПб.: Детство-пресс, 1999. – 47 с
9. Траутотт Н.Н. *К вопросу об организации и методике работы с моторными алаликами* / Хрестоматия по логопедии (извлечения и тексты): Учебное пособие для студентов высших и средних специальных педагогических учебных заведений: В 2 тт. Т. II / Под ред. Л.С. Волковой и В.И. Селиверстова. М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1997. С. 3-23.
10. Филличева Т.Б., Туманова Т.В., Соболева А.В. *Методика преодоления недостатков речи у детей дошкольного возраста. Учебно-методическое пособие для студентов высших учебных заведений, педагогов и родителей*. М. В. Секачев, 2016. 196 с.